

ĐỀN YASUKUNI VÀ QUAN HỆ NHẬT – TRUNG TRONG THẬP NIÊN ĐẦU THẾ KỶ XXI

ĐỖ MINH CAO *

Tháng 9 năm 2007 có ý nghĩa quan trọng trong quan hệ Nhật – Trung, sẽ có những hoạt động kỷ niệm 35 năm ngày thiết lập quan hệ ngoại giao giữa hai nước. 35 năm qua, quan hệ Nhật – Trung có những bước thăng trầm, nhiều khi nguyên nhân của một thời kỳ “băng giá” trong quan hệ hai nước lại liên quan đến một cơ sở tôn giáo. Hiện tượng duy nhất này tại Đông Á chính là ngôi đền Yasukuni ở Nhật Bản từng được nhắc đến nhiều lần trong các văn kiện ngoại giao hai nước, được coi là hòn đá chẹn đường trong phát triển quan hệ ngoại giao bình thường giữa hai nước láng giềng. Đền Yasukuni là như thế nào, tại sao có ý nghĩa như vậy trong quan hệ ngoại giao Nhật - Trung. Trong tương lai liệu ngôi đền này còn có vai trò gì trong quan hệ hai nước. Đó là những vấn đề chính được tìm hiểu và lý giải trong bài này nhằm góp phần tìm hiểu chung quan hệ Nhật - Trung trong thập niên đầu thế kỷ 21, để hiểu sâu hơn về tiến trình hợp tác Đông Á đang diễn ra hiện nay tại khu vực quan trọng này của thế giới hiện đại.

1. Đền Yasukuni - ý nghĩa văn hoá và chính trị

Hiện tại đền Yasukuni - 靖国神社 (Tỉnh quốc Thần xã) nằm tại quận Chiyudan, Thủ đô Tokyo. Theo tiếng Nhật, *Yasukuni* có nghĩa là đất nước yên tĩnh, dịch sang tiếng Anh là *Peace in the Empire*. Ngôi đền tại Tokyo hiện nay được xây dựng vào năm 1875 theo quyết định của Thiên hoàng Minh Trị. Đúng như ý nghĩa tên gọi của nó, đền

Yasukuni được xây dựng để thờ phụng và vinh danh những người lính tử trận vì đã chiến đấu cho Nhật Hoàng.

Đây là một truyền thống văn hoá - thờ phụng những người đã có công chiến đấu vì dân tộc mình không riêng của riêng Nhật Bản mà còn có cả ở một số nước Châu Á khác như Trung Quốc, Triều Tiên, Hàn Quốc, Việt Nam v.v... Đến năm 1945, trên đất Nhật Bản người ta đã thống kê được 148 ngôi đền chiêu hồn kiểu như Yasukuni. Tuy nhiên, trong số này Yasukuni là ngôi đền được coi là linh thiêng nhất, ngôi đền của quốc gia. Người Nhật quy tập về đây tất cả những người lính Nhật đã hy sinh trên tất cả mọi mặt trận từ thời Minh Trị Duy tân cho đến hết Chiến tranh Thế giới thứ hai, và tôn vinh họ với đầy đủ tên tuổi, chức vụ, phiên hiệu đơn vị khi còn sống. Đến tháng 10 năm 2004 có tất cả 2.466.532 người lính Nhật Bản được ghi tên trong đền.

Thờ phụng, tôn vinh những người có công với đất nước là một việc làm bình thường mang tính văn hoá như người Việt thường đề cao đạo lý *uống nước nhớ nguồn*. Tuy nhiên, với đền Yasukuni của Nhật Bản, ngoài ý nghĩa văn hoá, việc thờ phụng và tôn vinh những người lính Nhật chết trận còn được gắn thêm một ý nghĩa chính trị. Ngoài việc là một cơ sở tôn giáo, trong suốt thời kỳ Chiến tranh Thế giới lần thứ hai, ngôi đền này còn dính líu đến chính trị. Không giống 147 ngôi đền còn lại thời kỳ đó thường nằm dưới sự giám sát và quản lý của Thần kỳ viện - Jingjin thuộc Bộ Nội vụ của Chính phủ Nhật Bản, ngôi đền Yasukuni lại thuộc quyền quản lý của lục quân và hải quân.

* Tiến sĩ, Viện Nghiên cứu Trung Quốc

Người ta cho rằng với việc quản lý như vậy các thế lực quân phiệt thời đó đã dùng uy tín của đền để tăng cường ảnh hưởng của mình trong quân đội, kích động tinh thần sẵn sàng chết vì Nhật Hoàng của các binh lính Nhật. Vì vậy ngôi đền trở thành biểu tượng của chủ nghĩa quân phiệt Nhật đối với các nước Châu Á bị Nhật chiếm đóng⁽¹⁾.

Trong Chiến tranh Thế giới thứ hai, Yasukuni được sử dụng như liều thuốc đặc biệt công hiệu về mặt tinh thần đối với các binh lính Nhật trên tất cả các mặt trận những người này từng phục vụ. Các binh lính Nhật Bản trong Chiến tranh Thế giới lần thứ hai tin tưởng rằng “chết và được tưởng niệm tại đền Yasukuni” là một điều vinh hạnh nhất nên trong những giây phút khó khăn, trước cái chết gần kề, các binh lính Nhật Bản thường nói câu: “*Hẹn gặp lại tại đền Yasukuni*” với hàm ý họ sẽ chết nhưng sẽ được biến thành thần và được thờ tại ngôi đền Yasukuni linh thiêng và trở thành bất tử. Đó cũng là một trong những lý do giải thích tại sao trong Chiến tranh Thế giới lần thứ hai, rất nhiều binh lính Nhật Bản sẵn sàng chết vì Nhật Hoàng, sẵn sàng lao chiếc máy bay mình tự lái vào tàu của đối phương⁽²⁾.

Trên thực tế, sau này tất cả những người lính chết trận được ghi danh trong đền đều

được người Nhật coi là *thần*- tiếng Nhật là *kami*. Có một điều làm cho ngôi đền này được đặc biệt chú ý là không chỉ những người lính Nhật bị chết trong chiến tranh được thờ phụng như những vị thần, theo tinh thần của người Nhật mà trong số những người được thờ này, người Nhật đã bao gồm cả tên tuổi của 14 tội phạm chiến tranh loại A, đứng đầu là Tojo Hideki, một đại tướng Nhật trong Chiến tranh Thế giới lần thứ hai⁽³⁾.

Đây chính là lý do cơ bản nhất mang ý nghĩa chính trị của ngôi đền làm cho cơ sở tôn giáo này trở thành địa điểm gây tranh cãi trong cả xã hội Nhật Bản lẫn trong quan hệ ngoại giao giữa Nhật Bản với một số nước láng giềng, đặc biệt là với Trung Quốc, nước từng bị Nhật Bản chiếm đóng 8 năm trong thời gian Chiến tranh Thế giới lần thứ hai. Những người Nhật phản đối chiến tranh, nhân dân các nước từng bị quân đội Nhật Bản chiếm đóng trong Chiến tranh Thế giới lần thứ hai không phản đối người Nhật Bản thờ phụng tôn vinh những binh lính Nhật Bản chết trận. Họ phản đối những người chủ trương tôn vinh 14 tên tội phạm chiến tranh được đưa vào thờ phụng tại ngôi đền này. Người ta cho rằng trước đây quân Phiệt Nhật đã lợi dụng tinh thần Yasukuni để động viên chiến tranh, và chính với tinh thần đó nhiều tên tội phạm chiến tranh đã gây ra rất nhiều tội ác đối với nhân dân các nước bị Nhật Bản tạm thời chiếm đóng trong thời kỳ đó. Sau này khi quân đội Mỹ vào Nhật Bản, người Mỹ đã muốn xoá bỏ ngôi đền này. Tuy nhiên, vì tính tới yếu tố văn hoá, xét nguyện vọng tha thiết của người Nhật Bản muốn

⁽¹⁾ Đền Yasukuni và các cuộc viếng thăm của Thủ tướng Nhật Bản, Theo: TTVNOL – Trái tim Việt Nam online

⁽²⁾ Phía bên ngoài đền thờ có một bức hình một người lính Nhật bế một đứa trẻ. Đó là đại úy không quân Uemara Masahisa trong quân đặc nhiệm Nhật-'Special Attack Corps'. Bức hình trên chụp lần cuối cùng Masahisa bế đứa con gái của mình. ý nghĩa bức hình là những người tình nguyện chết trong chiến tranh vì họ tin rằng đó là cách duy nhất để cứu đất nước, cứu những người họ yêu thương nhất khỏi sự xâm lăng
Japanes Devils. <http://www.midnighteye.com/reviews/japdevil.shtml>. YASUKUNI JINJA. <http://www.geocities.com/gatoesmuchogor/>
<http://www.markgelston.com/japantrip/yasukuni.html>
<http://www.japan-guide.com/e/e2321.html>.

⁽³⁾ http://img.photobucket.com/albums/v614/lacainews/linh%20tinh/3004_02.jpg
http://img.photobucket.com/albums/v614/lacainews/linh%20tinh/3004_01.jpg.

tưởng niệm một cách chính đáng thân nhân của họ, người Mỹ đã cho phép ngôi đền được tồn tại nhưng buộc ngôi đền phải từ bỏ mọi liên quan đến chủ nghĩa quân phiệt và hoàn toàn tách rời khỏi nhà nước như trong Điều 10 Hiến pháp Nhật Bản năm 1946 đã quy định.

2. Đền Yasukuni trong quan hệ Nhật-Trung

Trong những năm thập niên đầu thế kỷ XXI, quan hệ Nhật-Trung có lúc đã rơi vào tình trạng tồi tệ nhất trong vòng 30 năm đặc biệt trong thời gian nguyên Thủ tướng Nhật Bản Junichiro Koizumi còn đương nhiệm. Thứ trưởng Ngoại giao Trung Quốc, Vũ Đại Vệ cho rằng: “Đây là thời điểm khó khăn nhất trong quan hệ Bắc Kinh-Tokyo...”⁽⁴⁾. Giáo sư Hidenori Ijiri chuyên nghiên cứu những vấn đề quốc tế trường Đại học Tokyo cho rằng có nhiều nguyên nhân phức tạp đã khiến quan hệ song phương Nhật-Trung xấu đi và bước vào thời kỳ khó khăn nhất⁽⁵⁾.

Trong nhiều nguyên nhân dẫn đến tình trạng này, có một nguyên nhân được nhắc tới rất nhiều trong các văn bản đối ngoại giữa hai nước cũng như trong các bài viết về quan hệ Nhật - Trung, ngày 12/4/2005 những năm gần đây chính là việc viếng thăm ngôi đền Yasukuni của các quan chức cao cấp Nhật Bản, đặc biệt là của nguyên Thủ tướng Junichiro Koizumi vào những dịp nhất định hằng năm⁽⁶⁾.

Năm 1978, người ta đã đưa 14 tội phạm chiến tranh loại A trong Chiến tranh Thế giới lần thứ hai vào thờ tại đền Yasukuni và từ năm 2001 người đứng đầu Nội các Nhật Bản hằng năm thường có chuyến viếng thăm ngôi đền này. Đây là một trong những cố hiến nhiên nhất để Trung Quốc và một số nước Đông Á khác như CHDCND Triều Tiên, Hàn Quốc phản đối chính sách đối ngoại của Nhật Bản.

Cho đến nay, nhân dân Trung Quốc, Triều Tiên, Hàn Quốc... những nước từng chịu sự chiếm đóng của Nhật Bản trong Chiến tranh Thế giới lần thứ hai vẫn chưa quên những tội ác mà quân phiệt Nhật, nhất là những tên quân phiệt khét tiếng bị toà án quốc tế liệt vào loại tội phạm chiến tranh loại A gây ra cho những người thân thích của họ⁽⁷⁾.

Việc đưa 14 tội phạm chiến tranh vào ngôi đền Yasukuni để tưởng niệm và việc một lãnh đạo cao cấp nhà nước Nhật Bản đến viếng thăm bị dư luận tiến bộ Nhật Bản và lực lượng yêu chuộng hoà bình thế giới, đặc biệt là dư luận các nước như Trung Quốc, Triều Tiên, Hàn Quốc... không đồng tình và kịch liệt phản đối. Đền Yasukuni trở thành “Ngôi đền gây tranh cãi ngoại giao”⁽⁸⁾, “là tâm điểm trong quan hệ Trung - Nhật”.

Ngay từ năm 1952, sau Hiệp ước hoà bình San Francisco, Nhật Bản được phục hồi độc lập, một phong trào phục hưng vị trí đặc biệt

⁽⁴⁾ Hoài Linh. *Quan hệ Trung - Nhật xấu nhất trong vòng 30 năm qua*. Theo BBC, AFP. www.vnn.vn, ngày 18/4/2005. Quan hệ hai nước được cải thiện trong thời gian cuối năm 2006 đầu năm 2007, từ khi đất nước Mặt trời mọc có Thủ tướng mới- Ngài Shinzo Abe..

⁽⁵⁾ “*Cạnh tranh ảnh hưởng khiến Trung, Nhật bất đồng*”. www.vnExpress.

⁽⁶⁾ Xem thêm: Đỗ Minh Cao, *Quan hệ Nhật Bản - Trung Quốc trước thềm hội nghị thượng đỉnh Á-Phi II*. Nghiên cứu Nhật Bản và Đông Bắc Á, số 4/2005.

⁽⁷⁾ Theo thống kê, trong vòng 8 năm Nhật Bản chiếm đóng Trung Quốc (1937-1945), số người Trung Quốc bị thương vong do chiến tranh lên tới 35 triệu người, thiệt hại tài sản lên đến 560 tỷ USD, chưa kể hiện nay nhiều người Trung Quốc vẫn bị thương vong do vũ khí hoá học quân đội Nhật Bản sử dụng trước đây còn sót lại- Tang Leijun trên mạng “Các vấn đề Trung Quốc” ngày 10/8/2004/ TTXVN, Tài liệu tham khảo số 1/2005.

⁽⁸⁾ Hoàng Quang Huy, *Ngôi đền gây tranh cãi ngoại giao*. Theo BBC và Nihon Kenkyu Zasshi. www.MOFA.gov.vn, số 34, ngày 19/8/2004.

của đền Yasukuni được đẩy lên ở Nhật Bản nhằm biến ngôi đền thành biểu tượng mang tính nhân dân và quan hệ mật thiết với nhà nước. Dư luận Nhật Bản thời đó yêu cầu Nhật Hoàng, Thủ tướng, các quan chức ngoại giao và đại biểu các lực lượng phòng vệ Nhật Bản đến thăm đền⁽⁹⁾.

Kết quả là ngày 15/8/1975 Thủ tướng đương nhiệm lúc đó của Nhật Bản là Miki Takeo đã đến thăm đền Yasukuni vào dịp kỷ niệm kết thúc Chiến tranh Thái Bình Dương. Sau đó Thủ tướng kế nhiệm là Nakasone Yasuhiro viếng thăm chính thức ngôi đền nhân kỷ niệm chấm dứt giai đoạn sau chiến tranh vào ngày 15/8/1985. Cả hai cuộc viếng thăm này bị dư luận Nhật Bản và quốc tế phản đối cho rằng việc này đồng nghĩa với việc tạo điều kiện phục hồi chủ nghĩa quân phiệt Nhật. Theo Hiến pháp Nhật Bản năm 1946 và để đáp lại đòi hỏi chính đáng của dư luận Nhật Bản và quốc tế, các chuyến thăm đền Yasukuni của các Thủ tướng Nhật Bản đã bị cấm hoàn toàn sau đó.

Tuy nhiên, các cuộc viếng thăm này lại được tiếp tục khi Junichiro Koizumi nhậm chức Thủ tướng Nhật Bản vào năm 2001. Kể từ khi nhậm chức Thủ tướng Nhật Bản vào năm 2001 đến lúc kết thúc vai trò lãnh đạo cao nhất Nội các Nhật Bản vào năm 2006, ông Junichiro Koizumi đã 6 lần chính thức viếng thăm ngôi đền Yasukuni⁽¹⁰⁾, trong đó cuộc viếng thăm cuối cùng diễn ra vào ngày

⁽⁹⁾ Tháng 11/1952. Liên đoàn Nhật Bản vì phúc lợi của các gia đình bị mất mát trong chiến tranh - (Nihon Izoku Renmei) đã yêu cầu có một ngân quỹ nhà nước cho việc tưởng niệm những người được thờ trong đền Yasukuni. Năm 1956, Hội Di tộc Nhật Bản- (Nihon Izoku Kai) đòi nhà nước phải ủng hộ ngôi đền này. Sau đó Đảng Dân chủ Tự do đã lập tiểu ban "Về sự hỗ trợ Nhà nước cho đền Yasukuni" trong Hội đồng nghiên cứu chính trị của Nội các.

⁽¹⁰⁾ Lần thứ nhất vào ngày 13/ 8/ 2001, lần thứ hai vào ngày 21/4/ 2002 , lần thứ ba vào ngày 14 /1/ 2003, lần thứ

15-8, đúng ngày kỷ niệm Nhật Bản đầu hàng trong Chiến tranh Thế giới lần thứ hai. Người kế nhiệm ông Junichiro Koizumi, Thủ tướng đương nhiệm Shinzo Abe ngày 22/4/2007 vừa qua tuy không trực tiếp đến thăm đền nhưng đã tự bỏ 50.000 yên tương đương 416 đô la Mỹ mua chậu cảnh kèm tấm thiệp in dòng chữ "Thủ tướng Shizo Abe" gửi đến ngôi đền Yasukuni. Tuy nhiên, chiến thuật "khéo léo"⁽¹¹⁾ này vẫn bị các nước Châu Á và Trung Quốc phản đối mạnh mẽ⁽¹²⁾. Việc các quan chức cấp cao Nhật Bản thường xuyên thăm viếng ngôi đền Yasukuni trong những năm qua trên thực tế đã trở thành một chủ đề tranh cãi ngoại giao và là một trong những cản trở quan trọng làm quan hệ Nhật Bản với một số nước Châu Á, đặc biệt là làm quan hệ Nhật - Trung xấu đi nghiêm trọng.

Trung Quốc phản đối bất cứ cuộc viếng thăm nào của Thủ tướng Nhật Bản đến đền Yasukuni. Việc phản đối của Trung Quốc được thực hiện ở mọi nơi trong nước cũng như tại các tổ chức quốc tế, từ cấp thấp nhất là các tổ chức quần chúng cho tới các cấp cao của Đảng và Nhà nước như các quan chức cấp cao về ngoại giao, Thủ tướng và Chủ tịch nước Trung Quốc. Mức độ phản đối đi từ mềm mỏng đến gay gắt, từ tổ chức các cuộc biểu tình của quần chúng đến việc từ

từ vào ngày 1/1/ 2004, lần thứ năm vào ngày 17/10/ 2005 và lần thứ sáu vào ngày 15/8/2006.

⁽¹¹⁾ Chiến thuật "khéo léo" với đền Yasukuni của Thủ tướng Abe. www.vnn.vn, ngày 08/05/2007.

⁽¹²⁾ Bà Khương Dự, người phát ngôn Bộ Ngoại giao Trung Quốc, nhắc nhở Chính phủ Nhật Bản: "Vấn đề đền Yasukuni là vấn đề chính trị quan trọng và nhạy cảm trong quan hệ Trung- Nhật. Chúng tôi hy vọng Nhật Bản nghiêm chỉnh tôn trọng sự thỏa thuận mà hai nước đã đạt được về việc khắc phục những trở ngại chính trị để phát triển quan hệ song phương lành mạnh. [www. VnExpress](http://www.VnExpress), ngày 11/5/2007, theo *Người Lao động/AP, AFP*; Thủ tướng Nhật gửi lễ vật tới ngôi đền chiến tranh. www.vnn.vn, ngày 11/05/2007.

chối tiếp đón Thủ tướng Nhật Bản có dự định thăm Trung Quốc, và Chủ tịch nước Hồ Cẩm Đào nhiều lần nhắc nhở các nhà lãnh đạo Nhật Bản không nên đến thăm đền thờ này, kể cả việc từ chối không đến thăm Nhật Bản theo lời mời của nước này. Trung Quốc cho rằng những chuyến thăm đền Yasukuni của các nhà lãnh đạo Nhật Bản “là hành động sai lầm, làm tổn thương đến tình cảm của nhân dân Trung Quốc, gây tổn hại đến quan hệ Trung - Nhật”⁽¹³⁾, và nhân dân các nước khác.

Những lý do cơ bản nhất Trung Quốc và một số nước Châu Á khác phản đối việc lãnh đạo cấp cao Nhật Bản đặc biệt là nguyên Thủ tướng Koizumi đến thăm đền Yasukuni gồm:

- Việc đến thăm viếng và tôn vinh binh lính Nhật Bản bị chết trong chiến tranh, trong đó bao gồm cả 14 tội phạm chiến tranh loại A là hành động làm sống lại chủ nghĩa quân phiệt Nhật Bản, cổ vũ cho quá khứ chiến tranh của Nhật Bản⁽¹⁴⁾ - đây là việc làm xúc phạm các nạn nhân chiến tranh Châu Á⁽¹⁵⁾

- Các nhà lãnh đạo Nhật Bản coi thường và xuyên tạc sự thật lịch sử, coi thường các dân tộc láng giềng⁽¹⁶⁾.

Phía Nhật Bản, có hai luồng quan điểm trái ngược nhau về việc Thủ tướng Nhật Bản thăm viếng đền Yasukuni; một là phản đối và hai là ủng hộ:

+ Quan điểm phản đối việc nguyên Thủ tướng Koizumi thăm đền Yasukuni cho rằng việc làm này của ông Koizumi làm tổn hại quan hệ Nhật - Trung và là hành động vi phạm Hiến pháp⁽¹⁷⁾

+ Quan điểm Nhật Bản ủng hộ việc nguyên Thủ tướng Koizumi thăm đền Yasukuni bao gồm dư luận của một bộ phận quan chức và nhân dân Nhật Bản và của chính bản thân ông Koizumi:

- Dư luận của một bộ phận quan chức và nhân dân Nhật Bản cho rằng ông Koizumi đến thăm đền Yasukuni “với tư cách là một người bình thường để tưởng niệm và bày tỏ sự thành kính và lòng biết ơn với những người đã thiệt mạng nơi chiến trường vì Tổ quốc đồng thời nhận thức được tầm quan trọng của việc bảo vệ hoà bình và phồn thịnh hiện nay, từ đó nguyện không gây chiến tranh”, “chứ không phải đối với những tội phạm chiến tranh loại A”⁽¹⁸⁾.

Việc Trung Quốc phản đối Thủ tướng Nhật Bản đến thăm đền Yasukuni là “can thiệp vào công việc nội bộ của Nhật Bản”, là “không thể chấp nhận được, chừng nào Trung Quốc còn nêu vấn đề ngôi đền

⁽¹³⁾ “Diễn đàn Trung Quốc”, ngày 20/9/2002. TTXVN, Tài liệu Tham khảo đặc biệt, ngày 3/10/2002.

⁽¹⁴⁾ Ám lạnh quan hệ Trung- Nhật. www.MOFA.gov.vn, số 15, ngày 20/4/2005.

⁽¹⁵⁾ Trang web của Bộ Ngoại giao Trung Quốc viết: “Diễn biến này...gây tổn hại nghiêm trọng cho cảm xúc của những nạn nhân của chế độ quân phiệt Nhật trong Chiến tranh Thế giới lần thứ II.”; Thủ tướng Nhật Bản đến thăm đền Yasukuni bất chấp những chỉ trích. www.vnExpress, ngày 15/08/2006.

⁽¹⁶⁾ Hoàng Quang Huy, Theo BBC và Nihon Kenkyu Zasshi; Bộ trưởng ngoại giao Trung Quốc Lý Triệu Tinh: “Tôi rất bất bình và mạnh mẽ lên án hành động của ông Koizumi”. Trang web của Bộ Ngoại giao Trung Quốc: “cực lực phản đối” hành động của Thủ tướng Koizumi, ông này đã “chà đạp lên lương tâm của loài người”.

⁽¹⁷⁾ Theo thăm dò của báo Mainichi, trong số 54% người được hỏi thì 53% khẳng định rằng trong thời gian tiếp theo Thủ tướng không nên đến thăm ngôi đền tranh cãi này. Đa số người Nhật phản đối Thủ tướng thăm đền Yasukuni. www.VnExpress, ngày 24/7/2006; Ngày 1/1/2001 người dân Nhật Bản thuộc vùng Kansai đệ đơn lên toà án địa phương Osaka kiện Thủ tướng Junichiro Koizumi vi phạm hiến pháp. Sau đó nhiều nơi có đơn kiện tương tự. Tháng 4/2004 và tháng 9/2005 toà án địa phương Fukuoki và Osaka ra phán quyết việc viếng thăm đền Yasukuni của ông Junichiro Koizumi là vi phạm hiến pháp. www.xinhuanet.com, ngày 25/8/2006.

⁽¹⁸⁾ Lập trường cơ bản của Chính phủ liên quan tới việc thăm đền Yasukuni. Đại sứ quán Nhật Bản tại Việt Nam.

Yasukuni thì hai nước sẽ khó có thể thỏa hiệp với nhau”⁽¹⁹⁾

- Quan điểm của chính ông Koizumi cho rằng: “Tôi đến thăm Yasukuni để cầu nguyện cho hòa bình chứ không phải để ca ngợi chủ nghĩa đế quốc của Nhật Bản trong quá khứ”⁽²⁰⁾.

3. Máy nhận xét

Những năm thập niên đầu thế kỷ 21, cho đến trước khi Thủ tướng Shinzo Abe trở thành người đứng đầu Nội các Nhật Bản, Yasukuni đã là một trong những “tâm điểm trong quan hệ Trung- Nhật”. Việc này liên quan tới việc nguyên Thủ tướng Nhật Bản Jinchiro Koizumi nhiều lần viếng thăm ngôi đền. Những nguyên cơ mà nhân dân và Chính phủ Trung Quốc cũng như của Triều Tiên, Hàn Quốc... phản đối việc ông Koizumi thăm ngôi đền Yasukuni như nêu tại mục 2 bài viết là hoàn toàn hợp tâm lý, nguyện vọng của dư luận những nước này. Những phản đối hay đồng tình tại Nhật Bản với việc ông Koizumi thăm viếng đền cũng đều có những cơ sở thực tế của mình.

Tuy nhiên, những viên dẫn của cả hai phía nêu ra quanh vấn đề này chỉ là những động thái ngoại giao và chính trị. Thực chất của vấn đề đằng sau “ngôi đền tranh cãi” được giới ngoại giao và chính trị hai nước hiểu rất rõ nhưng không được thể hiện qua các văn bản chính thức của cả hai nước. Những “thực chất” này được thể hiện một phần qua phân tích của một số chính khách và những tài liệu báo chí liên quan.

Đền Yasukuni đã tồn tại từ nhiều thập niên tại Nhật Bản. Nơi đây thờ tự gần 2,5 triệu linh hồn lính Nhật bị chết trong chiến tranh. Liên quan đến ngôi đền này là hầu hết

các dòng họ và các gia đình trên khắp đất nước Mặt trời mọc. Hằng năm việc thăm viếng và tôn vinh những người trong dòng họ, trong gia đình là tình cảm thiết tha của hầu hết người dân Nhật Bản từ người bình thường cho tới các quan chức cao cấp trong chính quyền. Đây là mẫu hình của việc đưa sức mạnh truyền thống- tinh thần thượng võ- võ sĩ đạo của Nhật Bản vào cuộc sống, trước đây là động viên con em họ chiến đấu vì dòng họ vì dân tộc còn ngày nay là khích lệ tinh thần tự tôn dân tộc trong công việc và cuộc sống. Nhiều nước đã và đang tôn vinh những con em của mình như người Mỹ vẫn đang quy tập những người lính đã mất từ khắp nơi trên thế giới về nước Mỹ, người Việt Nam cũng đang cố gắng thực hiện việc làm nhân nghĩa này với các liệt sĩ của mình. Tuy nhiên, chỉ có Nhật Bản mới quy tập đầy đủ gần 2,5 triệu binh sĩ tử trận với đầy đủ tên tuổi, phiên hiệu đơn vị nơi họ phục vụ khi còn sống suốt một chặng đường lịch sử hàng trăm năm về một nơi duy nhất là đền Yasukuni. Việc thăm viếng đền Yasukuni hằng năm của người Nhật là việc làm mang tính tâm linh, tự tôn dân tộc.

Nhưng do ngôi đền mang tính chính trị nên trước đây để giữ vị thế của mình nhiều thế hệ lãnh đạo Nhật Bản, từ năm 1985 đến năm 2001 đã không đến thăm viếng ngôi đền này, chỉ từ khi ông Koizumi lên làm Thủ tướng việc thăm viếng ngôi đền mới được tiếp tục. Ông Koizumi hiểu rõ được tầm quan trọng của việc đến thăm đền trong quan hệ với các nước láng giềng, nhất là Trung Quốc nhưng ông vẫn quyết định làm việc này mặc dù năm 2001 ông từng băn khoăn: “đi là địa ngục; nhưng không đi cũng là địa ngục”. Bản thân ông cũng chỉ muốn giữ mình “bên bờ

⁽¹⁹⁾ Báo Yomiuri Shimbun (Nhật Bản), TTXVN, Tài liệu Tham khảo đặc biệt, ngày 9/12/2004.

⁽²⁰⁾ Thủ tướng Nhật thăm ngôi đền chiến tranh Yasukuni Theo AP, www.vtc.vn; Thủ tướng Koizumi trở lại ngôi đền chiến tranh Yasukuni, www.vnn.vn, ngày 17/10/2005.

địa ngục"⁽²¹⁾. Điều này ngụ ý khó khăn của ông đứng trước sức ép dư luận quốc tế và dư luận trong nước. Ông Koizumi đã chọn cách đến thăm thường niên ngôi đền "tâm điểm trong quan hệ Trung - Nhật" này có nghĩa là ưu tiên cho chính sách đối nội trong nước.

Quan điểm cho rằng việc làm của ông Koizumi là không khôn ngoan, là do tính ngang ngạnh của ông trước dư luận trong nước và quốc tế⁽²²⁾ không phải là cơ sở nghiêm túc biện minh cho việc làm của một người đứng đầu nhà nước trong quan hệ với một nước láng giềng lớn như Trung Quốc.

Động cơ chủ yếu của việc làm này có lẽ đã được Trung Quốc nước từng "cực lực lên án" hành động này của ông Koizumi cảm nhận đúng đắn.

Tờ "Nhân dân Nhật báo" cho rằng ông Koizumi đã tự tạo ra căng thẳng trong quan hệ Trung - Nhật bằng việc đến thăm viếng ngôi đền Yasukuni bởi lẽ ông coi trọng đối nội hơn đối ngoại.

Tờ "Nhân dân Nhật báo" và tờ "Thời báo Đài Bắc" cho rằng có 4 lý do để ông Koizumi đến thăm đền và một bộ phận dư luận Nhật Bản ủng hộ ông. Một là, tâm lý chủ nghĩa dân tộc, luôn tự đề cao sự ưu việt của dân tộc Nhật; hai là, Nhật là quốc gia phát triển nhất Châu Á, quan hệ tâm lý không tương xứng tạo tâm lý tự đại cho Nhật ở Châu Á; ba là, do tính toàn cầu của kinh tế Nhật, Nhật đặc biệt coi trọng các khu vực ngoài Châu Á; bốn là, Nhật và Mỹ hình thành đồng minh trong vấn đề an ninh, sau

khi Mỹ phát động "cuộc chiến chống khủng bố" năm 2001, những thay đổi trong chính sách Viễn Đông của Mỹ đòi hỏi Nhật phải "có trách nhiệm hơn" đối với an ninh khu vực⁽²³⁾.

Những lý giải trên phần nào phản ánh đúng những gì đang diễn ra trong quan hệ Nhật - Trung hiện nay. Cả hai nước hiện tại đang muốn tăng cường ảnh hưởng của mình trong khu vực Châu Á - Thái Bình dương do cả hai nước đang phát huy được sức mạnh nội tại của mình. Hai nước đã tự tạo ra căng thẳng dựa vào những nguyên cớ "mềm" mỏng nhất như những nguyên nhân lịch sử trong đó có vấn đề sách giáo khoa, vấn đề ngôi đền Yasukuni..., hy vọng đạt được ưu thế trong cuộc chiến ngoại giao⁽²⁴⁾.

Những "nguội lạnh về chính trị" những năm gần đây vẫn không làm ảnh hưởng nghiêm trọng đến quan hệ truyền thống hai nước Nhật - Trung bởi mối quan hệ về kinh tế giữa hai nước những năm qua vẫn "nóng" và phát triển mạnh. Bản thân các nhà lãnh đạo hai nước đều ý thức được điều này. Chính nguyên Thủ tướng Nhật Bản Koizumi từng nói: "Đối với Chính phủ Nhật Bản, từ nay về sau vẫn cần phát triển quan hệ Nhật-Trung hướng tới tương lai, đồng thời tăng cường hợp tác không chỉ xung quanh vấn đề giữa hai nước, mà còn liên quan tới vấn đề của khu vực và thậm chí của thế giới, từ đó mở rộng lợi ích chung giữa Nhật Bản và Trung Quốc"⁽²⁵⁾

Trên tinh thần đó, người kế nhiệm ông Koizumi là Thủ tướng Shizo Abe đã "khéo léo" lợi dụng tinh thần Yasukuni vừa đáp ứng đòi hỏi dư luận trong nước vừa cải thiện quan hệ đối ngoại trong quan hệ với Trung

(21) www.theglobeandmail.com.

(22) Giáo sư khoa học chính trị trường Đại học Nhật Bản Toshiaki Iwai cho rằng có thể ông Koizumi "không có lý do chính trị hay ý thức hệ nào" khi viếng đền Yasukuni vào thời điểm hiện nay; mà chỉ là do sự "ngang ngạnh" thói thức. Căng thẳng quan hệ giữa Nhật Bản với Trung Quốc, Hàn Quốc, www.vov.com, ngày 8/6/2006.

(23) *Vì sao Thủ tướng Nhật Koizumi thăm đền Yasukuni?* Báo Điện tử Cần Thơ, ngày 20/10/2005. Theo: Taipei Times, People's Daily và Theglobeandmail.

(24) *Cạnh tranh ảnh hưởng khiến Trung, Nhật bất đồng*, vnExpress, ngày 12/4/2005.

(25) TTXVN, Tài liệu Tham khảo đặc biệt, ngày 20/12/2004

Quốc. Việc ông chỉ gửi chầu cảnh mà không trực tiếp đến thăm đền Yasukuni năm 2007 tuy vẫn bị phía Trung Quốc chỉ trích nhưng không đến nỗi “cực lực lên án” như trong chuyến thăm của ông Koizumi ngày 15/8/2006.

Những năm tới với tinh thần “...dù là nhân sĩ chính trị hay nhà doanh nghiệp đều phải hiểu rõ tầm quan trọng của quan hệ Nhật - Trung..., bình tĩnh và cố gắng kiểm chế để duy trì tốt quan hệ và mở rộng hơn nữa trong các lĩnh vực” với Trung Quốc, như quan điểm của ông Koizumi hay “hoà bình và hữu nghị giữa Trung Quốc và Nhật Bản có ý nghĩa quan trọng đối với vận mệnh và sự thịnh vượng của nhân dân hai nước Nhật-Trung”⁽²⁶⁾ như quan điểm của Thủ tướng Trung Quốc Ôn Gia Bảo, hai nước sẽ “biết vượt qua những vấn đề khó khăn về lịch sử, (trong đó có vấn đề đền Yasukuni-tác giả), để xích lại gần nhau vì lợi ích hiện tại và lâu dài” cùng nhau “phấn đấu xây dựng mối quan hệ cùng có lợi trên cơ sở vì lợi ích chiến lược chung”⁽²⁷⁾

Thực tế sau khi ông Shizo Abe lên làm Thủ tướng Nội các Nhật Bản hai nước Trung Quốc và Nhật Bản đã nhất trí “nhìn thẳng vào lịch sử và hướng về phía trước để mở ra con đường cho một tương lai tốt đẹp trong quan hệ song phương, và cùng hợp tác với nhau xây dựng một mối quan hệ chiến lược hai bên cùng có lợi”⁽²⁸⁾.

Năm 2006, trao đổi mậu dịch của Nhật Bản với Trung Quốc đạt 211 tỷ USD, tăng 11,5% so với năm 2005. Nếu bao gồm cả phân kim ngạch mậu dịch của Nhật Bản với Hồng Kông thì Trung Quốc năm 2006 là bạn hàng lớn nhất của Nhật Bản. Thí dụ này cho

thấy dấu hiệu khả quan của một tương lai tốt đẹp giữa hai nước. Quan hệ Trung - Nhật tan băng sẽ có lợi không chỉ cho hai nước mà cho cả khu vực Đông Á⁽²⁹⁾.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. www.xinhuanet.com; www.vnn.vn; www.vnExpres.com.vn; www.vov.com; www.vtv.vn.
2. <http://www.midnighteye.com/reviews/japdevil.shtml>.
3. <http://www.geocities.com/gatoesmuchogor/>.
4. <http://www.markgelston.com/japantrip/yasukuni.html>.
5. <http://www.japan-guide.com/e/e2321.html>.
6. http://img.photobucket.com/albums/614/lacainews/linh%20tinh/3004_01.jpg; www.theglobeandmail.com
7. www. Công nghiệp Việt Nam.com.vn; Đại sứ quán Nhật Bản tại Việt Nam; www.MOFA.gov.vn.
8. Các bản tin hàng ngày của Thông tấn xã Việt Nam các năm từ 2001-2007.
9. Các tạp chí Nghiên cứu Trung Quốc; Nghiên cứu Nhật Bản và Đông Bắc Á ... các năm từ 2001-2007.

⁽²⁶⁾ Chuyến thăm “phá băng tan” tới Nhật Bản của Thủ tướng Trung Quốc, 007. online’s Blog, ngày 1/5/2007.

⁽²⁷⁾ Chuyến thăm “phá băng tan” tới Nhật Bản của Thủ tướng Trung Quốc, 007. online’s Blog, ngày 1/5/2007.

⁽²⁸⁾ Tuyên bố chung Trung - Nhật. Quan hệ Trung - Nhật từ “phá băng” đến “tan băng”. www.vtv.vn, ngày 16/4/2007.

⁽²⁹⁾ Quan hệ Trung - Nhật tan băng có lợi cho Đông Á. Tin tức Lào Cai, ngày 31/7/2007; Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh. Bộ Khoa học và Công nghệ, ngày 12/4/2007.